

۱۳۲۳
۹۴/۱۱/۱۰

جرم شناسی

جرائم بقه سفید

دکتر محمد نورجی بیگی

استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه خوارزمی

موسسه
داد

سرشناسه	قورچی بیگی، مجید، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	جرم شناسی جرایم یقه سفیدها / مجید قورچی بیگی.
مشخصات نشر	تهران: دادگستر، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۲۹۶ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۲۸۲-۰۶۵-۵: ۱۷۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	کارکنان یقه سفید -- جرائم
موضوع	جرم شناسی
موضوع	تخلفات اداری
رده بندی کنگره	۱۳۹۴ ج ۹ ق / HV ۶۷۶۸
رده بندی دیویی	۳۶۴/۱۶۸
شماره کتابشناسی	۴۰۶۷۲۱۸

جرم شناسی جرایم یقه سفیدها

مؤلف: دکتر مجید قورچی بیگی

ناشر: انتشارات دادگستر

چاپ اول: بهمنستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۲-۰۶۵-۵

همه ی حقوق چاپ و نشر این اثر برای نشر دادگستر محفوظ است. تکثیر، انتشار، بازنویس این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله، فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم های بازیابی و پخش به هر صورت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است. این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان» ایران قرار دارد.

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر (عج)، بلوار کشاورز، ابتدای

خیابان فلسطین، کوچه شهید ذاکری، بن بست سوم، پلاک ۶

تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵ - ۸۸۹۰۵۴۶۰ فکس ۸۸۹۱۰۳۳۳

کدپستی: ۱۴۱۶۷۵۳۶۸۱

آدرس سایت: www.dadgostarpub.ir

فهرست مطالب

مقدمه نویسنده	۱۳
پیشگفتار	۱۵

فصل یکم - چهارچوب‌های مفهومی جرایم یقه‌سفیدها

مبحث اول: تعریف جرایم یقه‌سفیدها

مقدمه	۲۷
۱- جرم یقه‌سفیدها بیش از سائرانند	۳۱
۲- جرم یقه‌سفیدها، سائرانند و میراث وی	۳۴
۳- ماهیت جرم یقه‌سفیدها: تعریف و مبانی حقوقی	۴۲
۳-۱) مفهوم مضیق جرم یقه‌سفیدها	۴۵
۳-۲) مفهوم موسع جرم یقه‌سفیدها	۴۶
۳-۳) تفاوت قوانین مربوط به جرم یقه‌سفیدها و جرایم سنتی	۴۷
۴) رویکرد چند مرحله‌ای در تعریف جرم یقه‌سفیدها	۴۹

مبحث دوم: تفاوت جرایم یقه‌سفیدها و جرایم خرابانی

۱) نگرش عمومی به جرم یقه‌سفیدها	۵۲
۲) مقایسه میان مجرمان یقه‌سفید و مجرمان عادی	۵۴
۲-۱) سن	۵۴
۲-۲) جنسیت	۵۶
۲-۳) طبقه	۵۷
۲-۴) حرفه‌های مجرمانه	۵۸
۳) متغیرهای اجتماعی مرتبط با جرم یقه‌سفیدها	۵۸
۳-۱) صدمه اجتماعی	۵۸
۳-۲) اعتماد	۶۰

- ۳-۳) احترام ۶۳
- ۳-۴) خطر و جرم یقه‌سفیدها ۶۴
- ۴) معیارهای تعیین کیفر برای مجرمان یقه‌سفید ۶۴
- ۴-۱) تبیین تفاوت‌های کلی در مورد میزان کیفر مجرمان یقه‌سفید ۶۷
- ۴-۲) معیارهای تعیین کیفر در رابطه با مجرمان سازمانی ۷۰

محیط سوم: جرایم یقه سفید ها: چالش ها و انواع تحقیقات

- ۱) جرم یقه‌سفیدها و چالش‌های نظری ۷۱
- ۲) ماهیت مجیده‌ی جرم یقه‌سفیدها ۷۴
- ۳) عدم دسترسی به آمارها ۷۵
- ۴) تامین پشتیبانی از تحقیق ۷۵
- ۵) عدم دسترسی به مورد تحقیق ۷۵
- ۶) نگاه امنیتی به جرم ۷۶
- ۷) جنبش اجتماعی علیه جرایم یقه‌سفیدها ۷۶
- ۸) کنترل جرم یقه‌سفیدها ۷۷
- ۹) سنجش جرایم یقه‌سفیدها ۷۹
- ۹-۱) نظرسنجی، پیمایش بزه‌دیدگی و مطالعات خود گزارش ۸۰
- ۱۰) جرم یقه‌سفیدها: الگوها و انواع تحقیقات معاصر ۸۲
- ۱۰-۱) تحقیق برای تعمیم ۸۳
- ۱۰-۲) مطالعات مربوط به طرز عمل ۸۴
- ۱۰-۳) مطالعات نهاد کنترل ۸۶

فصل دوم گونه‌شناسی جرایم یقه‌سفیدها

محیط اول: سرریز شرکتهای

- ۱) تعریف جرم شرکتهای ۸۸
- ۲) گونه‌شناسی جرایم شرکتهای ۹۲

۹۲.....	۲-۱) جرایم خشن شرکتی
۹۳.....	۲-۱-۱) جرایم خشن شرکتی علیه جامعه
۹۷.....	۲-۱-۲) جرایم خشن شرکتی علیه مصرف کنندگان
۱۰۱.....	۲-۱-۳) جرایم خشن شرکتی علیه کارگران
۱۰۴.....	۲-۲) جرایم مالی شرکتی و تقلب
۱۰۴.....	۲-۲-۱) جرایم علیه شهروندان و پرداخت کنندگان مالیات
۱۰۶.....	۲-۳-۱) جرایم علیه مصرف کنندگان
۱۰۹.....	۲-۳-۲) جرایم علیه کارمندان
۱۱۱.....	۲-۳-۲) جرایم علیه دارندگان فرانشیز و عرضه کنندگان
۱۱۱.....	۲-۳-۴) جرایم علیه رقبای تجاری
۱۱۳.....	۲-۱-۵) جرایم علیه مالکان شرکت
۱۱۴.....	۲-۳) دانشگاه و دانش کدها به عنوان مجرمان شرکتی

مبحث دوم: جرایم ثانویه غیر شغلی

۱۱۵.....	۱) تعریف جرایم شغلی
۱۱۶.....	۲) جرایم کسب و کارهای خرد
۱۱۷.....	۲-۱) جرایم خرده فروشان
۱۱۷.....	۲-۲) تقلب و کلاهبرداری در بخش خدمات
۱۱۹.....	۳) جرایم متخصصان
۱۲۰.....	۳-۱) جرایم پزشکی
۱۲۱.....	۳-۱-۱) جرم پزشکی به عنوان جرمی خشن
۱۲۲.....	۳-۱-۲) جرم پزشکی به عنوان تقلب و کلاهبرداری
۱۲۳.....	۳-۲) جرایم حقوقی
۱۲۵.....	۳-۳) جرایم دانشگاهی (آکادمیکی)؛ اساتید، دانشمندان و دانشجویان
۱۲۶.....	۳-۳-۱) جرم دانشگاهی به عنوان تقلب و کلاهبرداری
۱۲۸.....	۳-۳-۲) جرایم یقه سفیدی دانشجویی
۱۳۱.....	۴) جرایم کارمندان و مستخدمان
۱۳۳.....	۴-۱) انواع سرقت کارمندان و مستخدمان
۱۳۴.....	۴-۲) واکنش کارفرمایان به سرقت کارمندان

- ۳-۴) انواع دیگر جرایم کارمندان ۱۳۴
- ۴-۴) عوامل سرقت کارمندان ۱۳۵
- ۴-۵) شرایط محیط کار و جرایم کارمندان ۱۳۷
- ۵) جرایم غیرشغلی و جرم یقه‌سفیدها ۱۳۹
- ۵-۱) فرار از مالیات بر درآمد ۱۴۰
- ۵-۲) دیگر انواع جرایم غیرشغلی ۱۴۲

بحث سوم: جرایم حکومتی: جرم دولتی و جرم یقه‌سفیدی سیاسی

- ۱- تعریف جرایم حکومتی ۱۴۳
- ۲- جرم حکومتی: مفاهیم مبنایی ۱۴۶
- ۳- جرم دولتی ۱۴۸
- ۴- انواع جرایم دولتی ۱۵۰
- ۴-۱) دولت مجرم ۱۵۱
- ۴-۲) دولت سرکوب‌گر ۱۵۲
- ۴-۳) دولت فاسد ۱۵۳
- ۴-۴) دولت مقصر یا بی‌احتیاط ۱۵۴
- ۵- جرایم سازمان‌یافته‌ی دولتی ۱۵۷
- ۶- جرایم پلیس ۱۵۹
- ۷- جرم یقه‌سفیدی سیاسی ۱۵۹
- ۷-۱) جرم یقه‌سفیدی سیاسی در قوه مجریه و مقننه ۱۶۰
- ۷-۲) جرم یقه‌سفیدی سیاسی در قوه قضائیه ۱۶۱
- ۷-۲-۱) عوامل موثر در بروز فساد در نظام قضائی ۱۶۳

بحث چهارم: جرایم دولتی - شرکتی، جرایم جهانی شدن و جرایم

فایننس

- مقدمه ۱۶۶
- ۱- تعریف جرم دولتی - شرکتی ۱۶۶

۱۶۸.....	۲- جرایم جهانی شدن
۱۷۰.....	۲-۱) بانک جهانی و جرایم جهانی شدن
۱۷۲.....	۳- جرایم فایننس
۱۷۲.....	۳-۱) جرایم بانکی و صندوق‌های پس‌انداز
۱۷۴.....	۳-۲) مبادله اطلاعات نهانی
۱۷۸.....	۳-۲-۱) مبادله اطلاعات نهانی در نظام حقوقی ایران
۱۷۹.....	۴- بزم ذینس و بازارهای مالی
۱۸۰.....	۲- کلاهبرداری در صنعت بیمه

فصل سوه - تبیین جرایم یقه‌سفیدها: علل و نظریه‌ها

۱۸۳.....	مقدمه
۱۸۵.....	۱- تبیین مجرمیت یقه‌سفیدها
۱۸۵.....	۱-۱) تبیین‌های زیست‌ژنی
۱۸۷.....	۱-۲) تبیین‌های روان‌شناختی
۱۸۸.....	۱-۲-۱) شخصیت
۱۹۱.....	۱-۳) تبیین‌های اجتماعی
۱۹۲.....	۲- مجرمیت سازمانی و جرایم سازمان‌ها
۱۹۲.....	۲-۱) مسئولیت سازمانی
۱۹۵.....	۲-۲) جنبه‌های مختلف بزهکاری سازمانی
۱۹۷.....	۳- نظریه‌های مربوط به تبیین جرایم یقه‌سفیدها
۱۹۸.....	۳-۱) نظریه‌های عمومی جرم و جرم یقه‌سفیدها
۱۹۹.....	۳-۲) جرم‌شناسی کلاسیک و انتخاب عقلانی
۲۰۱.....	۳-۲-۱) جرم و انتخاب
۲۰۲.....	۳-۳) کنترل اجتماعی و پیوندهای اجتماعی
۲۰۲.....	۳-۴) نظریه‌های تعادل کنترل و کنترل تقلب
۲۰۳.....	۳-۵) فرایند اجتماعی و یادگیری
۲۰۴.....	۳-۶) تعامل‌گرایی و برجسب‌زنی

- ۲۰۵..... (۳-۷) خنثی سازی و توجیهات عقلانی
- ۲۰۷..... (۳-۸) فشار ساختاری یا ساختار فرصت
- ۲۰۹..... (۳-۹) نظریه تضاد و جوامع جرم‌زا
- ۲۱۰..... (۳-۹-۱) ساختار جوامع سرمایه‌داری معاصر
- ۲۱۱..... (۳-۹-۲) محدودیت‌های نظریه‌ی مارکسیستی
- ۲۱۲..... (۳-۹-۳) دیدگاه انتقادی و جرایم یقه‌سفیدها
- ۲۱۳..... ۴- تبیین جرم‌انگاری جرایم یقه‌سفیدها
- ۲۱۵..... ۵- نظریه‌های التقاطی جرایم یقه‌سفیدها

فصل چهارم - بزه‌دیدگان جرایم یقه‌سفیدها

- ۲۱۷..... مقدمه
- ۲۲۰..... ۱- بزه‌دیدگان جرایم یقه‌سفیدها و غفلت جرم‌شناسی
- ۲۲۲..... ۲- مقایسه بزه‌دیدگی در جرایم یقه‌سفیدها و جرایم سنتی
- ۲۲۶..... ۳- توزیع بزه‌دیدگی؛ تاثیر جنسیت، سن و طبقه
- ۲۲۷..... (۳-۱) بزه‌دیدگی و جنسیت
- ۲۲۷..... (۳-۱-۱) جنسیت و بزه‌دیدگی جسمانی
- ۲۲۹..... (۳-۱-۲) جنسیت و صدمه‌های اقتصادی
- ۲۳۰..... (۳-۲) سن و بزه‌دیدگی
- ۲۳۱..... (۳-۲-۱) سن و بزه‌دیدگی جسمانی
- ۲۳۲..... (۳-۲-۲) سن و صدمات اقتصادی
- ۲۳۳..... (۳-۳) جایگاه اجتماعی-اقتصادی، سرمایه فرهنگی و بزه‌دیدگی
- ۲۳۵..... ۴- نقش بزه‌دیده در وقوع جرایم یقه‌سفیدها
- ۲۳۷..... ۵- هزینه‌ها و پیامدهای جرایم یقه‌سفیدها
- ۲۳۷..... (۵-۱) هزینه‌های مستقیم یا فردی
- ۲۳۹..... (۵-۲) هزینه‌های غیرمستقیم
- ۲۴۱..... (۵-۲-۱) بزه‌دیدگی سازمانی و نهادی
- ۲۴۱..... (۵-۳) هزینه‌های جسمانی ناشی از جرم یقه‌سفیدها
- ۲۴۲..... (۵-۴) دیگر هزینه‌ها

۶- واکنش بزه‌دیدگان به جرم یقه‌سفیدها ۲۴۳

نتیجه‌گیری ۲۴۷

۱) جرم یقه‌سفیدها: جرمی مردانه ۲۴۷

۲) جرم یقه‌سفیدها: جرم میان‌سالان بدون سابقه ۲۴۸

۳) تصور سنتی از مفهوم جرم و مجرم ۲۴۹

۴) عتبات: هسته‌ی اصلی جرم یقه‌سفیدها ۲۵۰

۵) فرصت‌های ارتکاب جرم و دسترسی به منابع ۲۵۲

۶) فرهنگ مبتنی بر مظاهر مادی و جامعه‌ی پرفشار ۲۵۳

۷) خرده‌فرهنگ شهر و جرایم یقه‌سفیدها ۲۵۵

۸) خنثی‌سازی و توجیهات مدنی ۲۵۶

۹) جرایم یقه‌سفیدها تابعی از نظام اقتصادی ۲۵۸

۱۰) نیاز به عنوان یک انگیزه ۲۵۹

۱۱) ابهامات قانونی و ضعف مقررات کیفری ۲۶۰

نتیجه و پیشنهادها ۲۶۲

فهرست منابع ۲۷۳

منابع فارسی ۲۷۳

منابع لاتین ۲۸۲

مقدمه نویسنده

فارغ از مناقشه‌های نظری، رموز، تعریف و تعیین چهارچوب مفهومی جرایم یقه‌سفیدها، همگان بر اهمیت بررسی این جرایم و پیدایش آن در سطوح‌های مختلف تأکید دارند. باید قبول کرد که این گونه از جرایم، به عنوان گونه‌ای مستقل از جرایم، در مطالعات جرم‌شناختی و حتی پژوهش‌های جرم‌شناختی، علی‌رغم اذعان به اهمیت آن، کمتر مورد توجه و بحث قرار گرفته است. هدف اولیه ساترلند از سخنرانی خود، عنوان «جرایم یقه‌سفیدها»، هدایت توجه جرم‌شناسان به این دسته از جرایم بود؛ جرایمی که، به‌عنوان «جرایم فراوانی، برخلاف آمارهای رسمی، روزانه ارتکاب می‌یافتند و از حیث پیامدها و گستردگی ذرره‌های وارده به جامعه، زیان‌بارتر نیز بودند. در وهله‌ی دوم، وی از رهگذر انتقاد از گفتمان و روش‌شناسی جرم‌شناسی غالب، که بر نظریه‌های ساختارهای اجتماعی تأکید داشتند و محرومیت بیشتر، طبقه فرودست اجتماعی و اقتصادی را عامل ارتکاب جرم توسط افراد این طبقه می‌دانستند، این جرم‌شناسان را به برخورد متعصبانه با طبقه فرودست متهم می‌نمود. هرچند بعدها تلاش‌ها برای ارائه‌ی تعریف از جرایم یقه‌سفیدها ادامه یافت و تعریف اولیه ساترلند نیز از این انتقادات مصون نماند.

در حوزه‌ی علت‌شناسی جرایم سنتی و خیابانی، پاسخ به سوال «چه کسی و چرا» با تبیین‌های مختلفی همراه شده است. این تبیین‌ها در رابطه با جرایم یقه‌سفیدها کارآمد نخواهند بود. برای جرم‌شناسان و حتی عامه‌ی مردم این که چرا فردی برخوردار از موقعیت برجسته‌ی اجتماعی، احترام، درآمد کافی، شغل مناسب و مهارت‌های کافی و حتی زندگی خانوادگی مطلوب باید

مرتکب جرم شود، هنوز یک چالش ذهنی و نظری است. چالشی که از نظر ساترلند، جرم‌شناسی مبتنی بر نظریه‌های ساختارهای اجتماعی، قادر به تبیین آن نیست زیرا از منظر نظریه‌های سنتی جرم‌شناختی و اصول تعمیم یافته‌ی آن، چنین فردی نباید مرتکب جرم شود. طمع ساده‌ترین پاسخ ممکن است.

تحولات اجتماعی در سال‌های اخیر در جامعه‌ی ما نشان داده است که علاوه بر جرایم خیابانی یا جرایم معمول، نظام عدالت کیفری به جد با پدیده‌ی جرایم یقه‌سفیدها، که البته در ایران به «جرایم اقتصادی» موسوم شده است، درگیر بوده است. جرایمی که می‌تواند، علاوه بر پیامدهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، حتی بر روند مثبت توسعه در کشور در سطح کلان نیز، پیامدهای نامطلوبی را بر جا بگذارد. جرایمی که به «سرطان» تشبیه می‌شود و ساخت‌های اجتماعی را به شدت مورد تهدید قرار می‌دهد.

کتاب پیش‌رو درآمدی است بر ادبیات جرایم یقه‌سفیدها که بر آن است تا ضمن واکاوی مفهوم این اصطلاح و پیشینه‌ی آن، گوشه‌ای از این جرایم، نظریه‌های مربوط به تبیین این گونه از جرایم و بزه‌دیدگان آن را مورد بررسی قرار دهد. روش مورد بررسی در این کتاب، جرم‌شناختی است و موضوعات مورد بحث در این منظر مورد بررسی قرار می‌گیرند. بدون شک مسودات پیش‌رو نه تنها خالی از ایراد نیست بلکه نیازمند نقد و نظر است؛ دریافت نقدها و نظریات تمامی استادان، پژوهشگران، حقوق‌دانان و سایر افراد، موجب امتنان خواهد بود.^۱

عاشقان سارمان و غم اوست

دست‌مزد و اجرت خدمت هم اوست

عشق آن شعله است و چون برق فروخت

هر چه جز معشوق باقی، جمله سوخت

مجید قورچی‌بیگی

۱۳۹۴/۰۵/۱۵

بیشگفتار

از زمان مطرح شدن مفهوم «جرایم یقه‌سفیدها»، این مفهوم در گفتمان روزمره‌ی مردم ریشه کرده است. دلایل و شواهد مرتبط با جرایم شدید یقه‌سفیدها بسیار فراوان و غیرقابل انکار است. روزانه رسانه‌های جمعی، اخباری را مبنی بر جرایم مجرمان محترم و پیامدهای رفتارهای غیرقانونی آنها گزارش می‌کند. اصطلاح «جرم یقه‌سفیدها» اصطلاحی فنی و برآمده از ادبیات دانشگاهی است که به بخشی از گفتمان روزانه مردم تبدیل شده است. روزانه در روزنامه‌ها یا در گفتگوهای عادی مردم، این اصطلاح به کار گرفته می‌شود. هر چند هنگامی که پرسیده شود مراد از یقه‌سفیدها چیست یا چه کسانی یقه‌سفید محسوب می‌شوند، پاسخ روشنی دریافت نخواهد شد. شاید تصور بیشتر مردم ناظر به مواردی است که افرادی که کت و شلوار پوشیده‌اند و پول‌هایی را به سرقت برده و به زندان فرستاده نمی‌شوند و آزادانه در جامعه زندگی می‌کنند (Benson and Simpson, 2003: 1-3).

این مفهوم در گفتمان دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری، دانشگاهیان و حتی مردم عادی به کار می‌رود و اشاره به گونه‌ای از جرایم دارد که اساساً با «جرایم خیابانی» متفاوت است. نخست پیشینه و خصوصیات مرتکبین این گونه جرایم، متفاوت از مجرمان جرایم خیابانی و معمول است. همچنین جرایم یقه‌سفیدها از لحاظ «ظاهر» نیز از جرایم خیابانی قابل تفکیک است. در جرایم خیابانی، مرتکبین نوعاً با بزه‌دیدگان در تماس مستقیم قرار داشته و با بریدن رو در رو می‌شوند در حالی که جرایم یقه‌سفیدها از رهگذر فریب، مکر، حيله، تدلیس و مخفی‌کاری در میان از تعاملات روزانه قانونی و به منظور کسب سود غیرقانونی، ارتکاب می‌یابد. «تقلب» (استفاده حيله، به منظور تضمین سود غیرقانونی و ناعادلانه) عنصر اصلی بسیاری از جرایم یقه‌سفیدها است. عنصر دیگر جرایم یقه‌سفیدها رفتارهایی است که، متضمن سوءاستفاده از موقعیت سازمانی یا نهاد یا سازمانی عمومی است. زمانی که مأمور به خدمت عمومی در ازای کاری که قرار است انجام دهد، خواستار دریافت پول است یا زمانی که کارفرمایی (چه عامدانه و چه از روی تقصیر) کارگران خود را در معرض محیط کاری غیرایمنی قرار می‌دهد، مرتکب جرم یقه‌سفیدها شده‌اند.

مهم‌ترین وجه ممیزه مجرمان یقه‌سفید از مجرمان خیابانی مزیت طبقاتی است؛ هر چند

مزیت و سود آنها ناشی از موقعیت کاری محترمانه‌ای است که به آن مشغول هستند. صرف نظر از جایگاهی که این مجرمین در سلسله مراتب ثروت و مال دارند، مجرمان یقه‌سفید در سلسله مراتب اخلاقی نیز از جایگاه ویژه و ممتازی برخوردار هستند. این طبقه همواره مورد شفقت و احترام قرار داشته و در رابطه با «رفتارهای ناشایسته‌شان» نوعی تقدس وجود داشته است؛ این امر به آنها فرصت و شانس برخورداری از چنین مزیتی را می‌دهد.

ادوین ساترلند در سخنرانی خود در «انجمن جامعه‌شناسی آمریکا» در سال ۱۹۳۹، جرایم یقه‌سفید را تعریف و معرفی نمود و همکاران خود را به جهت تأکید بیش از حد بر جرایم طبقه فرودست، نعضبات طبقه‌ای در تبیین جرایم، مورد انتقاد قرار داد. این سخنرانی نه تنها موجب تحقیقات بیشتر در زمینه جرایم یقه‌سفیدها و مرتکبان آن شد، بلکه نقطه‌ی آغاز بحث‌ها پیرامون این مفهوم گردید. ساترلند وجه تمایز این مجرمان را «جایگاه اجتماعی محترمانه» آنها می‌دانست؛ هرچند در تحقیقات جرم‌شناختی این سوال هنوز مورد بحث است که آیا جایگاه افراد در سلسله مراتب شهرت و ثروت مورد بررسی اساسی است یا خیر.

تعریف ساترلند «تعریفی مجرم‌محور یا طبقه‌محور» است که بر ویژگی‌های مجرمان این‌گونه جرایم، یعنی جایگاه و قدرت آنها تأکید دارد. در این منظر، تفاوت در ثروت، قدرت و نفوذ، کلیدی‌ترین عنصر در تشخیص این‌گونه مجرمان است. عده‌ای دیگر «تعریفی جرم‌محور» از جرایم یقه‌سفیدها ارائه داده‌اند و استدلال می‌کنند که نیاز به تأکید بر جایگاه افراد نیست. این گروه، رویکردی تعریفی را برمی‌گزینند که بر جرم متمرکز است. جرایمی که، صرف نظر از ویژگی مرتکبین و جایگاه آنان، دارای ویژگی‌های شکلی خاصی است.

نکته‌ی دیگری که در مورد جرایم یقه‌سفیدها از لحاظ تعریفی وجود دارد این است که مفهوم «جرم» یا «رفتار مجرمانه» در بستر تعریف جرایم یقه‌سفیدها باید به صورت مضیق تعریف شود یا موسع؟ آیا در تعریف چنین اصطلاحی می‌بایست «جرم» را صرفاً محدود به رفتارهایی دانست که توسط قانون‌گذار جرم تلقی شده‌اند و واجد مجازات کیفری هستند (مفهوم مضیق) یا سایر رفتارهایی که جرم‌انگاری نشده‌اند و حتی می‌توان در رابطه با آنها دعای مدنی یا اداری اقامه کرد نیز در تعریف جرم یقه‌سفیدها می‌گنجد (مفهوم موسع)؟ به عبارت دیگر، معیار مجرمانه

بودن رفتار، جرم‌انگاری است یا ماهیت زیان‌بار آن رفتار فارغ از اینکه چه واکنشی برای آن رفتار پیش‌بینی شده باشد؟ در این رابطه ساترلند مفهوم موسع را پذیرفته است؛ از نظر وی در تعریف اصطلاح جرایم یقه‌سفیدها به دلایل متعدد نباید مفهوم جرم را به رفتارهای مجرمانه‌ی قانونی محدود دانست بلکه معیار، «ماهیت زیان‌بار رفتار» است خواه نحوه‌ی واکنش به آن کیفری، مدنی، اداری یا تنظیمی باشد. وی با این استدلال که تمام ضمانت‌اجراهای مذکور برای رفتارهایی هستند که به صورت بالقوه زیان‌بار و مضر هستند، این مسئله را توجیه می‌کند.

جرایم یقه سفیدها طیف مختلفی از جرایم را دربرمی‌گیرد از همین روی جرم‌شناسان برای مطالعه دقیق‌تر این گونه جرایم آن را به انواع مختلفی چون جرایم اقتصادی، جرایم کسب و کارها، جرایم دولتی، جرایم شبه‌گان، تقسیم‌بندی کرده‌اند. بخشی مهمی از جرایم یقه‌سفیدها توسط سازمان‌ها، افراد یا گروهی از افراد که در درون سازمان استخدام هستند، ارتکاب می‌یابد. این جرایم به «جرایم سازمانی»^۱ موسوم هستند. اما جرایمی که توسط شخص یا گروهی از اشخاص در درون سازمان انجام می‌شود به «جرایم شغلی»^۲ موسوم می‌باشند. عده‌ای که نسبت به این تقسیم‌بندی انتقاد داشته و بر مفهومی صریح‌تر تاکید دارند و آن «جرایم شرکتی»^۳ است. اینان اعتقاد دارند که اهمیت، گستردگی و خصوصیت جرم‌زا بودن بعضی از اشکال جرایم شرکت‌ها مانع از این است که جرایم شرکتی بخشی از عرصه جرایم سازمانی باشند.

براساس معیارهای زیر گونه‌های جرایم یقه‌سفیدها از یکدیگر متمایزند؛ بستری که در آن فعالیت غیر قانونی ارتکاب می‌یابد (شرکت، نهادهای حکومتی و غیره)، سطح سازمانی (فردی، گروهی، سازمانی)، جایگاه و موقعیت مجرم (کارمند، رئیس، طبقه موسسات، مدیر اجرایی)، بزه‌دیده‌ی اولیه (عموم مردم و جامعه، یا بزه‌دیده‌ی شخصی)، شکل صدمه رسانی (ضرر اقتصادی و مالی یا جسمی)، طبقه‌بندی حقوقی (کلاهبرداری، اختلاس و غیره).

به طور حتم عنصر کلیدی جرایم یقه‌سفیدها، اعتماد و نقض آن است. ساترلند جرم یقه‌سفیدها را نقض اعتماد تفویض شده یا ضمنی می‌داند. هرچند در سایر جرایم نیز اعتماد وجود دارد (برای مثال در خشونت‌های خانوادگی یا بسیاری از جرایم خشن، میان بزه‌دیده و مجرم یک

1. Organisational crime
2. Occupational crime
3. Corporate crime

نوع رابطه‌ی شخصی مبتنی بر اعتماد وجود داشته است)، اما سطح اعتماد در روابط و تعاملات یقه‌سفیدها مطلق است و نوعاً از سطح بالاتری نیز برخوردار است. نقض اعتماد پیامدهایی دارد که فراتر از زیان‌های وارده به بزه‌دیده است. یکی از این پیامدهای مهم، به ویژه زمانی که مقامات عالی رتبه‌ی حکومتی یا شرکت‌های بزرگ مرتکب آن می‌شوند، افزایش بی‌اعتمادی است که منتج به تضعیف روحیه‌ی همکاری، تعاون و تولید می‌شود.

جرم یقه‌سفیدها موضوعی پیچیده است. این گونه از جرایم می‌توانند مشکلات بسیاری شدیدی در نظام جامعه ایجاد نمایند که تحلیل آن از نظر جرم‌شناسی مهم است. از طرف دیگر اجتناب از این گونه مجرمین نیز مشکل است. این مجرمین در صنایع و حرفه‌های مختلف پنهان هستند. وقتی شما یک معامله تجاری انجام می‌دهید (در هر حرفه‌ای باشد)، احتمال بزه‌دیدگی شما وجود دارد. از طرف دیگر، زمانی که شما به فردی مراجعه کرده و از وی درخواست انجام کاری را می‌کنید، که خود آن تخصصی ندارید از کجا می‌شود فهمید که وی به روشی درست کار را انجام داده است و در انجام کار تقلب یا کم کاری نکرده است.

تبیین نظریه‌ای به منظور یافتن پیرامونی ارتکاب جرم، یکی از انگیزه‌های اصلی جرم‌شناسان در تحلیل جرم‌شناختی هر پدیده‌ی مجرمانه است. چه کسانی دست به ارتکاب جرایم یقه‌سفیدها می‌زنند و چرا؟ سنت جرم‌شناسی تحقیقی بر محور این ده سوال (چه کسی و چرا) شکل گرفته و توسعه یافته است. تعمیم یافته‌هایی جرم‌شناسی تحقیقی به زیرگروه‌های مجرمان یقه‌سفید بسیار پیش‌پاافتاده خواهد بود. مجرمان یقه‌سفید، نوجوانان بزهکاری، اعتیاد فکری یا زنان جامعه نیستند. اما در پاسخ به سوال «چرا»، واضح‌ترین تبیین این است که بگوئیم حرص و طمع عامل اصلی جرم یقه‌سفیدها است که پاسخی بسیار کلی است.

در بررسی جرم‌شناختی جرم یقه‌سفیدها، بررسی این موضوعات با پیچیدگی دو چندان روبه‌رو خواهد بود. مطالعه‌ی جرایم سنتی و معمول در جرم‌شناسی به طور گسترده بر مطالعه‌ی جرایم یقه‌سفیدها سایه گسترانیده است. تا دهه‌ی ۷۰ میلادی، جرم‌شناسان توجه کمی به جرم یقه‌سفیدها نشان می‌دادند اما در طول دهه‌ی ۷۰ میلادی، توجه به جرم یقه‌سفیدها افزایش یافت. در ابتدا، بیشتر محققان به جرم‌شناسی جرم یقه‌سفیدها (چه کسی و چرا) می‌پرداختند؛ یعنی به علل و الگوی جرم یقه‌سفیدها. در دهه‌ی ۸۰ میلادی، ادبیات جرم‌شناسی در رابطه با واکنش نظام عدالت کیفری و فرایند رسیدگی به جرم یقه‌سفیدها آغاز و رو به فزونی نهاد. در اوایل قرن

بیستم، ادبیات جرم یقه‌سفیدها به طور قابل توجهی گسترش یافت، هرچند هنوز مقاومت‌های جرم‌شناختی در برابر مطالعه‌ی اشکال موسع‌تر ضرر و صدمه باقی است. بیشتر جرم‌شناسان هنوز در مورد مطالعه در این حوزه کوتاهی کرده و از این حوزه به خوبی مطلع نیستند.

در مطالعه جرم یقه‌سفیدها دو رویکرد وجود دارد؛ رویکرد انسانی و رویکرد تحقیقی. در رویکرد پوزیتوستی یا تحقیقی، اعتقاد بر این است که جرم یقه‌سفیدها باید «به صورت علمی» بررسی شود. در این رویکرد، جرم یقه‌سفیدها نقض قانون محسوب شده و بهترین راه مطالعه جرم یقه‌سفیدها مشاهده نظام‌مند تحلیل‌های کمی است. در حالی که رویکرد انسانی، نگاه علمی و تحقیقی را انکار کرده و آن را در حوزه‌ی اجتماعی نامناسب می‌داند. این رویکرد بر «ساخت اجتماعی معنای جرم یقه‌سفیدها» تاکید داشته و بهترین راه مطالعه جرم یقه‌سفیدها را مشاهده‌ی تفسیری و روش‌های کیفی می‌داند.

جرم یقه‌سفیدها نه تنها تبیین‌های جرم‌شناختی مربوط به جرایم را به چالش کشید، بلکه نشان داد که خود فی‌نفسه نیازمند تبیین نظری و روش‌های است. ساترلند این تبیین را در «نظریه معاشرت افتراقی» خود دنبال می‌نمود. نظریه معاشرت افتراقی بیان می‌کند که افراد، رفتار مجرمانه را در ارتباط با دیگرانی (به ویژه گروه دوستان) که از آن رفتار تعریف مثبتی ارائه می‌دهند و کسانی که از آن رفتار تعریف منفی ارائه می‌دهند یاد می‌گیرند. این نظریه بیان می‌دارد که تخلف از قانون در نتیجه عوامل بی‌سازمان‌کننده متعددی در فرهنگ از قبیل رقابت بیشتر از حد، تاکید بر موفقیت تا ابزارهای موفقیت، غیرشخصی بودن رویه‌های تجاری و غیره رخ می‌دهد. به طاهر کلی این نظریه بیان می‌دارد جرم یقه‌سفیدها محصول طبیعی ارزش‌های متضاد در اقتصاد و ساختارهای طبقاتی است و مجرمان یقه‌سفید افرادی هستند که به واسطه‌ی معاشرت و ارتباط با همکاران خود که جرم خود را امری «عادی و بهنجار» تعریف و توجیه می‌کنند، یاد می‌گیرند. در این نظریه تمرکز اصلی بر فرایند یادگیری قرار دارد و نه بر شخصیت مرتکبان و مشکلات شخصیتی که می‌تواند ریشه جرم تلقی شود. کلینارد در حالی که اصولاً با فرضیه‌های نظریه معاشرت افتراقی در تبیین جرایم یقه‌سفیدها موافق است، اما اعتقاد دارد که این نظریه نمی‌تواند در تمام موارد کاربرد داشته باشد (حقاقل در مورد بازار سیاه). همچنین این نظریه نمی‌تواند تفاوت فردی در هم‌نمایی قانونی در بسیاری از تجارت‌ها را تبیین نماید. وی اعتقاد دارد که باید توجه بیشتری به ویژگی‌های شخصیتی متخلفان شود. کلینارد می‌گوید (Clinard, 1969; 309-310):

«این نظریه به خوبی توضیح نمی‌دهد چرا بعضی از اشخاص که با تکنیک‌ها و توجیهات عقلانی تخلفات بازار سیاه آشنا هستند و مستمراً با افرادی که دست به این اقدامات می‌زنند در ارتباط و معاشرت هستند، دست به چنین کاری نمی‌زنند. وی اعتقاد دارد که بعضی از اشخاص (نه همه) تمایل دارند تا براساس ویژگی‌ها و آرایش شخصیتی مبنایی خود، فرصت‌های بازار سیاه را رد یا قبول نمایند. بعضی از این ویژگی‌های شخصیتی برای شرکت یا عدم شرکت در بازار سیاه مهم هستند از جمله، خودمداری، ترلززل عاطفی یا احساس عدم کفایت شخصی، نگرش منفی نسبت دیگر اشخاص به طور کلی، اهمیت نسبی جایگاه نمادین پول در مقایسه با ملی‌گرایی، قناعت، نسبیت اهمیت شهرت و اعتبار و آبروی شخصی، خانوادگی یا تجاری».

والتر رکس (Reckless, 1967: 23) که غالباً بر غیرممکن بودن یک نظریه برای تبیین تمام جرایم تأکید دارد، معتقد است تفاوت‌های فردی در شخصیت افراد در تبیین جرایم مجرمان یقه‌سفیدها تأکید دارد. وی به «واکنش‌ها و پاسخ‌های افتراقی» در موقعیت مشابه تأکید دارد. وی اعتقاد دارد که جرایم یقه‌سفیدها نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن شخصیت مجرم، واکنش‌های افتراقی یا آمادگی درونی برای نقض تارن تبیین شود. رابرت لین به جای تأکید بر شخصیت مجرم، بر وضعیت شرکت تأکید دارد نه کیفیت مدیریت (هرچند که تأثیر این موضوع را انکار نمی‌کند) که حتی با وجود تغییر مدیریت نیز فرنی نمی‌کند.

تمام تلاش‌های نظری معطوف به تبیین نظری جرایم یقه‌سفیدها نبوده است. غالب جرم‌شناسان به دنبال نشان دادن وجود جرایم قشر بالا، در جامعه هستند. هارتانگ اعتقاد دارد که این جرایم در نتیجه افتراق اجتماعی ارتکاب می‌یابند نه بی‌سازمانی اجتماعی. علاوه بر این، وی به تنوع و چند دستگی ارزش‌های خرده فرهنگی در مجموعه مشترکی از ایدئولوژی‌های اقتصادی و سیاسی به عنوان مبنای چنین نقض‌هایی اشاره می‌کند. تافت بر ماهیت «استثمار» جامعه آمریکایی اشاره کرده و می‌گوید (Taft, 1956; 339):

«فرهنگ آمریکایی از ما می‌خواهد که فردگرا، هم‌نوا، مادی پرست و غیره باشیم اما روش‌ها و راه‌های رسیدن به این اهداف فرهنگی مقدر و معین به وسیله‌ی راه‌های مورد تأیید گروه‌های اولیه، تعیین شده است. افراد فقیر و بینوا به گروه‌ها و باندهای مجرمانه پیوسته و مرتکب جرایم

«بدون رنگ» می‌شوند. اما تجار به بنیاد رتیری پیوسته و یک رقیب غیر مجرم می‌شوند و اگر در طول این جریان، برای پرستیز و احترام آنها ضروری باشد، یک مجرم یقه‌سفید می‌شوند. عده‌ای از این افراد خوش بخت، بدون استثمار هموعان خود به موفقیت می‌رسند، اما این افراد در اقلیت قرار دارند نه اکثریت، زیرا نظام ما اکثر ما را مجبور می‌کند که استثمارکننده باشیم».

فهم ما از جرایم یقه‌سفیدها بدون معرفت و آگاهی نسبت به تضادهای ارزشی ضمنی در مقررات حکومتی مربوط به تجارت کامل نخواهد شد. برخلاف آرمان «رقابت آزاد»، «قانون عرضه و تقاضا» و «نصفه موفقیت فردی، مقررات دولتی مربوط به تجارت به نظر عده‌ای نقض حقوق مبنایی است. روشی غیر قابل توجه، غیر ضروری و تبعیض آمیز است. تصویب هر قانونی برای خود داستانی طولانی دارد. در تصویب هر قانون، گروه‌های ذی‌نفع سعی خواهند نمود تا منافع خود را در تصویب قانون حفظ و تبیین کنند. بسیاری از جرایم و تخلفات مجرمان یقه‌سفیدها منعکس کننده تضادهای ایدئولوژیکی است و دیگر احساس اشخاص و شرکت‌ها در مورد «دخالت‌های حکومت» است. بسیاری از جرایم و تخلفات که توسط این گروه از مجرمین ارتکاب می‌یابند، نوعی اعتراض به قانون بدی است که حکومت تصویب رسا شده است. جرج ولد اعتقاد دارد که همنوایی قانونی حاصل نخواهد شد مگر اینکه قانون توسط اکثر گروه‌ها و عوامل قدرت مهم در جامعه سیاسی سازمان یافته مورد پذیرش و احترام قرار گیرد (Vold, 1958, 257).

مهم‌ترین فهم نظری از جرایم یقه‌سفیدها این است که جرم یقه‌سفیدها بیانگر مشکلی انحصاراً اجتماعی یا حداقل ماهیتاً اجتماعی است. صرف نظر از اینکه چنین انحرافی واقعاً جرم است یا خیر، جرم یقه‌سفیدها یک مشکل اجتماعی بسیار مهم است. جرم یقه‌سفیدها را نمی‌توان از رهگذر نمود جسمانی، رگرسیون ابتدایی، هوش پائین، اختلالات روانی، محله، دوره زوال یا دیگر محرومیت‌ها تبیین نمود. برای فهم درست این موضوع باید فهمی بنیادی نسبت به ساختار، ارزش‌ها، نقش‌ها و جایگاه طبقاتی و بسیاری از فرایندها و مفاهیم اجتماعی ضروری دیگر حاصل کرد. جرم شناسی همواره به علت مطالعه جرم و بزهکاری در خارج از زمینه و بستر فرهنگی و یا تمرکز میکروسکوپی بر خانواده به صورت واحد و یا دیگر نهادهای فرهنگی مورد انتقاد قرار گرفته است. این جرم شناسی نمی‌تواند جرم یقه‌سفیدها را به درستی تبیین کند. جرم شناسی جرم یقه‌سفیدها محققان را مجبور می‌کند تا نگاه جامع‌تری به مسائل اجتماعی داشته باشند و به دنبال ارتباط میان شخصیت و تاثیرات خرده فرهنگ‌ها باشند.